

Z práce Elišky Waulinové

Michaela Dostalová

Přednáška Elišky Waulinové pro zájemce o eurytmii v Podmoklech-Děčíně na podzim 1935

Není lehké mluvit o eurytmii, neboť známe výrok, který platí i zde. Zní: „Umělče, tvoř, nemluv!“ A eurytmie je umění. Tak jako jsou pro malíře výrazovým prostředkem barvy, pro hudebníka tóny, tak je výrazovým prostředkem eurytmie lidské tělo, které se pohybuje.

Nyní se jistě budete ptát po účelu takového umění, neboť dnes se má většinou za to, že umění nemá velký význam pro život. Jestliže se u dítěte nevyskytne docela mimořádný talent, tak člověk dnes nebude nakloněn tomu, aby se jeho děti učily malovat, muzicírovat, nebo snad i dokonce modelovat. Člověk se totiž zeptá: „K čemu to ty děti potřebují?“ A zeptá se takto s určitým oprávněním, neboť dnes se hledí na to, aby se děti staly lidmi schopnými pro život, aby obstály v dnešním tvrdém boji o život. Ale lehko se při tom na něco zapomíná, totiž na to, že to jsou děti, tj. lidské bytosti, které se musí vyvíjet, růst, rozvíjet všechny své dřímající schopnosti. A ještě jiný známý výrok přece zní: „Co se v mládí nenaučíš, ve stáří se už nenaučíš nikdy.“ Co to vlastně znamená? To neznámá nic jiného než to, že v mládí je člověk ještě měkký, ještě tvárný, schopný přijímat mnohé věci. Co je mu předáno v mládí, je tedy nesmírně důležité pro celý pozdější život, pro celý osud člověka. Na tom nakonec spočívá veškeré učení, proto jsou tu školy, a proto se učitelé snaží, aby zvolili to nej lepší, co mohou dítěti předat. Ale jako vždy se dětem musí předat mnohé, co později nebudou přímo potřebovat. Třeba když mají děti dělat cvičení pro psaní - ve stáří možná nebudou tato cvičení nikdy potřebovat, ale necháváme tato cvičení děti provádět, aby při nich získaly jistou *schopnost*, totiž tu, aby uměly dobře psát. Takové je to i s eurytmii; i když ji také možná nebudou jako dospělí provádět, přesto na děti něčím zapůsobí: totiž na pohyblivost myšlení, smysl pro krásu, na zdraví a na to, že budou vnitřně uvolněnými a otevřenými bytostmi.

Dnes máme ve školách tělocvik, vidíte? Také zde se dělají cvičení, aby se posílilo tělo, zpevnily svaly. Každý uzná, že je to něco potřebného pro pozdější život, přestože dítě možná později bude vykonávat povolání, které s tělocvikem nemá nic společného. Eurytmie také jistým způsobem rozvíjí pohyb těla, přesto je něčím docela jiným než tělocvik nebo gymnastika. Cviky při tělocviku, při gymnastice zdokonalují právě jen jednu stránku lidské bytosti, totiž pouze tělo; a tam, kde se to žene do extrému, je občas vidět velmi nepěkné ztvrdnutí těla, ano, to je právě nadměrný rozvoj těla na úkor duševně-duchovních schopností, což může vést k brutalitě nebo podobným jevům, kterých dnes přibývá. Také rytmika, která se dnes hojně provádí, nemá s eurytmii nic společného, neboť rytmika zůstává jenom na povrchu.

Eurytmie naproti tomu všemu rozvíjí skrze tělo duševně-duchovní schopnosti: jemnější pociťování, lehčí chápání, celkově zdravý vývoj člověka - to všechno jsou věci, které dnes mnohonásobně, i přes nejlepší školy, chybí. Ani tomu nemůže být jinak, neboť co jediné rozvíjí dnešní škola? Může rozvíjet jenom to, co je právě její velmi důležitou úlohou: jenom hlavu člověka - vědění, znalosti. Avšak člověk má kromě hlavy také *rytmický hrudní organismus a organismus údů*. Kdo dovede pozorovat dítě, vidí, jak žije v *pohybu*, jak rádo běhá, skáče, tančí ... jakou z toho má radost, jak to dokonce potřebuje a jak toto musí být pěstováno, nemá-li mít dítě těžkosti ve svém vývoji z jednostranného pěstování hlavy nebo svalů.

Když pozorujeme život, sledáme, jak všechno probíhá v určitých *rytmech* - narození a smrt jako polarity, rytmus spánku a bdění, rytmus dýchání a tepu, smích a pláč. Rytmy v přírodě (jaro, léto, podzim a zima) a rytmy kosmu se zrcadlí v lidském životě. Dvanáct hvězdných znamení vidíme ve dvanácti měsících, sedm planet v sedmi dnech týdne, v sedmi tónech, v sedmi barvách duhy ... všude nalézáme výraz těchto zákonitostí. Když se podíváme na moudrosti plnou stavbu lidského těla,

vidíme, jak se řád makrokosmu (velkého světa) zrcadlí ve stavbě lidského těla jako v mikrokosmu. Když člověk takto pozoruje, tak prožívá přírodu jako tvůrčí umělkyni, stává se mu nejobektivnější učitelkou. Je neustále činná, nikdy nespočine, je stále tvůrčí. Goethe to vyjadřuje krásnými slovy ve stati *Příroda*: „Tvoří věčně nové útvary: co zde je, nikdy zde ještě nebylo, co zde bylo, nikdy se neobjeví znovu. Všechno je nové a přece je to vždy to staré. (...) Je v ní věčný život, vznikání a pohyb, a přesto se neposune dále. Proměňuje se věčně a ani na chvíli se nezastaví. (...) Její krok je uměřený, její výjimky vzácné, její zákony neměnné.“ Eurytmie je vybudována na goetheanismu, je vydolována z nitra přírody.

Dovolím si nyní přečíst několik slov Rudolfa Steinera, která vyslovil úvodem k eurytmickému představení v Dornachu v roce 1919:

„Také to, co chceme rozvíjet jako eurytmické umění, je skutečně vyvinuto z goetheanismu, nakolik to můžeme posoudit. Máme-li ovšem pochopit tento goethovský základ eurytmického umění, budeme si muset všimnout celého toho velkého a mohutného způsobu, jímž Goethův umělecký smysl, celé Goethovo umělecké zaměření vyrůstá z grandiózního, velkého chápání světa; z chápání světa, které se ani trochu nepodobá onomu dnešnímu střizlivému zaměření, z něhož zpravidla vycházejí dnešní pokusy o pochopení světa. Abych charakterizoval jen málo slovy základní impuls našeho eurytmického umění, budu muset poukázat právě na to, co - abych tak řekl - může ukázat v malém, jakým směrem se ubíralo Goethovo nazírání na svět, když chtělo vniknout do podstaty věcí, obzvláště do podstaty živoucích bytostí. Budu muset poukázat na docela zvláštní rysy Goethova učení o metamorfóze.

Učení o metamorfóze spočívá v tom, že cokoliv živého vždycky proměňuje podobu toho, co obsahují jeho jednotlivé články, a to tak, že všechny jednotlivé články nějaké živoucí bytosti jsou navzájem svými obměnami. A to celé opět představuje jenom v jisté obměně určitou jednotlivou část. Goethův pohled prohlédal, jak barevné plátky květin jsou jenom obměnami, metamorfózami zelených listů, jak dokonce i ty orgány, které se navenek vůbec nepodobají listu - jako jsou tyčinky nebo pestík - jsou jenom proměněné listy, jak celá rostlina je v podstatě složitý list a jak každý jednotlivý list je celou rostlinou. To je u Goetha to zvláštní, že pro něj části jedné živoucí bytosti vždycky jistým způsobem vyjadřují celek, že pro něj celek je vždy rozpracováním, rozvitím jednotlivé části.

(...) Tak pozoroval Goethe nejenom jednoduchou rostlinu, tak pozoroval i zvířata a tak pozoroval také na vrcholu přirozeného vývoje i člověka samého. Ale to, co Goethe vytvořil jako velkolepý náhled na přírodu, se dá přenést tak, jak to činil i on sám v jednotlivých oblastech, přenést do uměleckého prožívání. (...) A přitom se ukáže, když se přenese Goethův názor na určitou vyšší oblast lidské činnosti, toto: To, co člověk vyvíjí jako skrytou činnost, na kterou nezaměřuje pozornost, co vyvíjí tím, že mluví, že recituje básně, že zpívá, krátce řečeno tím, že uvádí svůj hrtan a jeho sousední orgány do pohybu, tím vyvíjí jisté pohyby. (...) Na tyto skryté pohyby neobracívou pozornost. Ale vyvíjí jisté pohyby, které právě tak, jako jednotlivý list je celou rostlinou, mohou vyjádřit činnost celého člověka. A opět naopak: když nahlédneme intuitivně do toho, co je tajemně naznačeno v pohybech hrtanu a jeho sousedních orgánů, k čemuž dochází tím, že člověk mluví či zpívá, to, co se dá takto intuitivně nahlédnout, to můžeme přenést do pohybů celého člověka. Jistým způsobem můžeme tedy uvést člověka do takového pohybu, že se celý člověk stane hrtanem. A to je to, o co se snažíme v našem eurytmickém umění.“

První začátky eurytmie spadají do roku 1912. Goethovské úsilí dr. Rudolfa Steinera se soustředilo v Dornachu u Basileje. Dával návody a impulzy pro umělecké oblasti - v architektuře, řezbářství, sochařství, malířství, hudbě; ve vědách - ve filosofii, přírodovědě, astronomii, medicíně, pedagogice atd. Také byl v té době požádán, aby ukázal cestu pro pohybové umění, které by bylo vytvořeno ze živé bytosti člověka - neboť eurytmie není něco vymyšleného. To se také stalo. Slovo a hudba ožily v eurytmii a vyžádaly si nové zacházení s řečí. Této úlohy se ujala paní Marie Steinerová a z toho se až do dneška vyvinulo zcela nové, ve světě respektované jevištní umění. Na největším jevišti Švýcarska, v tzv. Goetheanu v Dornachu, se konají po celý rok divadelní představení - mysterijní dramata Rudolfa Steinera, dramata švýcarského básníka Alberta Steffena, Goethův *Faust* a také jeho *Pandora* - toto vše bez jakéhokoli kráčení! Dnes [tj. v roce 1935; pozn. aut.] se provádějí každou neděli odpoledne velká eurytmická představení. Eurytmická skupina a recitační sbor Goetheana podnikají každým rokem velké zájezdy po celé Evropě; a my budeme mít to štěstí je vidět a slyšet 5. listopadu v Podmoklech*.

* Dnes část Děčína, pozn. aut.

Až do dneška se vytvořily tři druhy eurytmie: umělecká, pedagogická a léčebná. V hodinách eurytmie se používají všechny tři, neboť všechny mají své kořeny v umělecké eurytmii. A vychovávat a léčit může jen to, co je i umělecké. (...)

Když vidíme před sebou před hodinou eurytmie všechny ty děti naplněné překypující energií a když nahlédneme do jejich nitra, prožijeme, jak ty bohaté a chaotické síly dětí chtějí být zformovány. Ve školním vyučování se většinou nejvíce namáhá hlava, kdežto děti by chtěly něco podnikat se vším, co mají, chtěly by něco prožívat svým celým lidstvím. K tomu potřebují především rytmus, který zasahuje usměrňujícím a projasňujícím způsobem do sil a energie. Když jsou děti unášeny rytmickým proudem umělecky ztvárněných básní a hudbou, kde se mohou také uplatnit síly fantazie, tedy se v plné síle vyvíjí také citění a děti jsou ve svém živlu. Neboť všechny děti jsou také malými umělci, jen je třeba to v nich probouzet a napomáhat tomu. Když se v dětech pěstuje čistý prvek rytmický, nepotřebují už tolik lékaře, jsou zdravější a ze všeho rytmického mají také nesmírnou radost. Pedagogická působnost se usměrňuje živým pozorováním a řídí se podle zákonitostí dětského vývoje. Pracuje se jinak s dětmi do sedmi let, kdy jsou ještě hravě zapojeny do veškerého dění, samy se stávají vodou, vzduchem a ohněm, květinami, ptáčky, šnečky, zajíčky atd. Žijí zcela se živly přírody. Potom zase jinak do devátého roku, kdy se látka přijímá obrazně, protože dítě je ještě těsně spojeno s celým svým okolím, s celým děním okolního světa. Intelektuální souvislosti věcí ještě nechápe, nýbrž vniká do věcí svým citěním.

Potom se dále eurytmicky znázorňují *aliterace* starých germánských a severských bojových písní, kdy se vyjadřují hrdinské náměty, tak důležité pro tento věk. Přísnými formami geometrických obrazců dítě dochází k prožitku, jak se tvoří trojúhelník, čtverec, jak promlouvá pětiúhelník a šestiúhelník atd. Jsou to poznatky, které nezůstávají jenom pouhým věděním, neboť dítě prožívá objektivní pravdivost geometrie a matematiky svou celou bytostí. Myslení dítěte je živě pronikáno světlem a exaktností pravdy.

Jak všichni velmi dobře víte, vyskytují se ve vývoji mnohé propasti, které je často velmi těžké překlenout. Hlavně v devátém a potom ve čtrnáctém roce. Děti potřebují něco vznešeného, o co by mohly vždy usilovat. Potřebují **pravdu**, která přesahuje osobní zážitky. Touto pravdivostí musí být eurytmická práce prochnuta. Dále potřebují **krásu**, kterou je možné najít ve všech čistých uměních lidské kultury. A je to opravdu to nejkrásnější, když dvanáctiletí až čtrnáctiletí malí dospělí poznávají největší umělecká díla různých kulturních epoch nejen pasivně, nýbrž mohou je prožít a procítit v pohybu až do svých údů. A vrcholem tohoto vývoje je úsilí o objektivní **dobro**, kterým mají být prochnuty hodiny od nejmenších až k nejstarším.

Musíme ale hledět na to, abychom pečovali nejen o jednotlivý životní úsek, ale abychom kladli základy pro celý život. Člověk si potom všimne jednotlivců, jak se projevují a uplatňují různé temperamenty: jak se choleric pohybuje v určitém rytmu tak, že se prosazuje a že dupe, že se chová jako malý lev; jak se flegmatik pohybuje spokojeně jako ryбка ve vlnách; jak sangvinik ještě více ožívá, když smí napodobit let motýla - tu se třepotá a létá dokonale šťastný; naopak melancholik se sžívá se zadumanými, pomalými rytmy, dávajícími pocítit zemskou tíži.

Každé dítě si může najít něco, v čem se může vyžít, uvolnit se, a tím opět lehčeji přijímat nové dojmy. Tak se různé rytmy mohou stávat základem pro celý život, a tím se také stávají vychovateli, neboť čistý rytmus zasahuje do nespoutaných, chaotických sil. A my máme možnost vděčně pozorovat následky rytmické výchovy v nitru dítěte jako harmonizující, očištné a osvobozující vlivy. Rytmický živel může nejlépe přispívat k vývoji zdatné, silné na těle i na duchu, zdravé lidské bytosti.

Z četby přednášek Rudolfa Steinera

Bez úcty a pokory uniká hlubší duchovní podstata a eurytmie, která je projevem ducha, se stane nepravdivou.

Čím více si budu vědom, jak jsem zrozen z celého vesmírného bytí, čím více budu cítit odpovědnost vyvíjet v sobě síly, které jsou mi celým vesmírem darovány, o to lepším člověkem se budu moci státi.*

* (z přednášky Průchod člověka planetárními sférami a význam poznávání Krista, Hannover, 18. listopadu 1912)

Z proslovu v době totality k práci s mentálně postiženými dětmi

Mluvit o výsledcích práce v hudebně pohybové výchově mentálně postižených dětí je těžké. Tento proces je velmi citlivý a jemný. Jestliže se po dlouhém úsilí rozsvítí malé světýlko ve vědomí dítěte a ono začne pohybově malinko reagovat, je to velký pokrok.

Jako všeobecný lék je i pro děti hudba projevená pohybem léčivá, podaří-li se podchytit čistotu a pevnost taktu jako kostru písně. Takt, rytmus a jiné. V pracovním nadšení tu pak všechny nedostatky jako by odpadnou a děti kráčeji jako vítězové nad sebou samými. A opakují - probouzí-li se tento pocit vždy znovu a znovu zase na jiných písních, stává se tento zážitek jistoty zvykem. V rytmických říkankách již snáze děti podchytí i rytmus. Pro docílení odvahy vytváříme jamb: u —, kde v krátkém kroku a soustředujícím pohybem paží sebereme všechnu sílu, abychom ji projevili v dlouhém kroku v odvážném činu. U dětí méně pohyblivých pak léčivě působí v dlouhém kroku a pohybu paží nejdříve vyjití ze sebe ven a v krátké době se energicky soustředí. To je trochej: — u.

Přestože vývoj těchto dětí je postřehnutelný, jejich rodiče obtížněji konstatují jejich zvýšenou obratnost, čilost, pohyblivost a bdělost v celém organismu.

Hlediska pro diagnózu dítěte (z poznámek)

1. Celková konstituce dítěte.
2. Je silná, nebo slabá?
3. Učilo se dítě normálně chodit?
4. Jak mluví, má těžkosti při vyslovování některých hlásek?
5. Je šikvné při pohybu svých rukou?
6. Je bdělé pro okolní svět nebo zasněné do sebe?
7. Spí hodně a klidně?
8. V jakém okolí vyrůstá?
9. Prodělalo kojeneckou gymnastiku?
10. Je nemocné tuberkulózou (nebo ...)?

Příprava na hodinu dětské eurymie Podzim

Milé děti, meluzína hučí, fučí, zpívá, do oken a po kraji se dívá.
Vítr fouká po lukách, lesích, zahradách, horách.
Potůček dole bublal, i tomu vítr zafoukal do vlnek.
Oblaka rozhání a dole kvítek za kvítkem vadne a usychá. Let vlaštovek přes moře slábne.
Vlaštovička.
Hopky hopky přes tři kopky skákal zajíc přes příkop. Spinká zvoneček bílý, spinká kvíteček milý.
Trpaslíci - obr.
Mlýn se točí... Mlýnek musí dobře mlíti.
Vy moje nožičky.
Po nebi plují oblaka.
Co hledá ten vichr, kam letí, pílí?
Sluneční paprsek bázlivý.
Řežeme dříví, ohýnek, hledáme dřevo.
Archanděl Michael.
Podzim.
Bude zima, bude mráz.
Země je pode mnou,
nebe je nade mnou,
vpravo, vlevo,
všude je vzduch,
všechno to stvořil náš Pán Bůh.

Líčení podzimu

(snad příprava na hodinu dětské eurymie, snad příprava na proslov pro rodiče před dětským představením)

Podzim, slunce se nížilo, už nežhnulo tak jako na vrcholu léta, ale vzdalovalo se. Slunce se vzdalovalo od země, která od jara jím prohřívána, rosou a deštěm zalévána, vydala svůj počet. Vydala plný svůj klín v nepřehledných lánech zlaté pšenice a rezného žita dávajícího lidem chléb, ve stromech obalených množstvím plodů - jablek, hrušek, švestek, v každém tom malém plodu je vtajen celý strom. Každý ten plod je výsledkem rozhovoru matky Země s nebeským Otcem, každá jahůdka, malina, borůvka je slovem vyřčeným živou zemí a nebem. Vše - ať lány brambor nebo řepy - vše, co roste a nám sládně v ústech, je určitým Slovem nebe a země. Země a nebe s pomocí slunce, měsíce a všech hvězd se domlouvají a slova jsou plody. A na podzim je člověk tak bohatě obdarován.

Slunce se níží, někteří ptáci odlétají do teplých krajin, motýli se ztratí, včely zmizí, ti různí broučci, berunky, svatojanské mušky - to vše se ztratí a prochládlé ovzduší je pustší. Proč to vše je? Matka Země, která se na jaře velkým tvůrčím rozmachem otevřela - skřítkové, rusalky, víly, duchové ohně - vše bylo v činorodé práci. Když od jara přes vrchol léta tvůrčí rozhovor končí, Země všechny své pomocníky volá zpět do hlubin svého klína, kde se všichni choulí k matce Zemi co nejbliž, tichounce, klidně se do ní schovají a ona je všechny skryje a chrání a nade všemi bdí. Je klid, ticho, přírodní dění zmírání, ale duchovní hlubiny Země bdí a sledují, jak se v době adventní hvězdy roz- třpytí více než jindy, slyší, jak duchovně plesá sbor andělů a vším nebem proznívá Halelujah. Andělé nemají v očích stín a vidí, jak se blíží slavnostní chvíle, kdy se vždy znovu

v srdci každého člověka zrodí dítě světla. K této slavné melodii hvězd a chóru andělů se chceme připojit a celou svou bytost necháme prostoupit Slovem, znějícím mezi matkou Zemí a nebeským Otcem.

Halelujah.

Poznámky z vyučování eurytmie v Dornachu (únor 1935)

... jsme dokončily celou řadu hlásek K, Q, V. Při K jako vždy jsme vyšly od figury, s charakterem v horní části paže se tato hláska zcela jinak staví, než jsem doposud dělala, žádné pěsti.

V (jako ve slově Vater) je stará hláska, v níž je sluneční a měsíční motiv a přijímání a dávání. Shora dolů, měkce v paži a rukou, trochu do dřepu (do kolenou) a dlaněmi k zemi a zpět. Pak jsme dělaly celé „Evoe“.

Třídílný krok dopředu a zpět. Upozorňovala nás na tento proces: Při tom vše oživeno v páteři až vzhůru. Pak jsme k tomu vzaly vokály - krok vokál krok vokál nést krok pauza ... pak na každý krok vokál. Pak v kruhu třídílný krok rychleji a rychleji a v běhu stále třídílný krok v největší rychlosti - nehopkat! Pak docela maličké krůčky, kolena k sobě a rychle drobounce běžet. Pak několik krůčků, lehký malý skok rychle a často za sebou.

Pak jsme na zvěrokruhu běhaly slova geben, leben, weben, schweben; konsonanty i mezitím vokály, pak slova Erde, Wasser, Luft, Feuer, Licht.

Třídílný krok. Při zvednutí nohy prožíváme pohyb zdola nahoru, když neseme nohu dopředu, prožíváme pohyb dopředu, při došlápnutí (od špičky k patě) prožíváme pokračování pohybu dole skrze zem, takže vznikne kruhovitý pohyb.

Verše k tónům stupnice C dur

Zvolna kráčí C
D mu stačit chce
E se tančit zdá
F se v pochod dá
G už křídla má
A se rozevlá
H se chvěje výš
C ty už se ztiš